

Budapestre vonatkozó ujságcikkek

Szerző: *Móra Ferenc*

Cím: *Klauzál Gábor*

Forrás: *Világ*

Bn
(Hely)

1922. 12. 3.
(Idő)

(Köt. v. füz.) (Oldal)

Osztályozás

Tárgy

92

Hely

Klauzál Gábor

Idő

"1922"

Személy

SZÁZ MAGYAR ÉLET

KLAUZÁL GÁBOR

IRTA: MÓRA FERENC

Mindennap legalább kétszer találkozom vele a szegedi Kulturpalotában, éreszobrával a ház végében és portréjával az előcsarnok falán, közel a szobám ajtajához. A kis ércszobor — Vastagh György kezemunkája — romantikus ifjú embert ábrázol, nagy méla szeme van, hullámos haja, finom vonalú arca; ha burnusza volna, azt híhetné az ember, hogy a megszálló franciák emeltek itt monumentumot valami karsu spáhi tisztnek; de zsinóros dalmánya van s afölött olyan bánatos redőket vet a gallér, mint a Musset fiatalkori képein. Ez az álomember az 1843/44-iki országgyűlés Klauzálja. A portrét Barabás Miklós festette: egy őszbecsavarodott szép öreg magyar paraszt néz maga elé fáradtan és kiábrándultan. Ez az 1861-es Klauzál Gábor. De ha nem tudná az ember, hogy az, nézhetné egy kicsit Csengery Antalnak is, egy kicsit Szalay Ászlónak is, sőt egy kicsit Sommsich Pálnak is. Fél-századnyi távolságból nézve, már ijesztően hasonlítanak egymáshoz a legkülönbözőbb emberek is. (Tudniillik az az ijesztő, hogy fél-század múlva minket is mindnyájunkat egyformának fognak látni, akik a ma elátkozott nemzedékéhez tartozunk.)

Mikor Klauzál 1866-ban meghalt, egyik-másik nekrológban azt írták róla, hogy a családja cseh eredetű volt. A *Vasárnapi Ujság* fölháborodva tiltakozott, — akkor már nem volt olyan muszáj a csehekét szeretni, mint Königrázt előtt. Nem cseh volt, csak belga, — mentegette Pákh Albert megható hazafisággal a megrágalmazott nagy halottat, aki igazán nem volt büns benne, hogy az ősei valaha Zsigmond idejében mint husziták csakugyan Csehországból menekültek belga földre. Az apját Johann Clausel-nak hívták, osztrák ezredes volt, kvietálása után vállalt gazdatisztságot a Károlyiak csongrádi uradalmában s Babarezy-lányt vett feleségül. (Nevezetes alföldi család volt abban az időben, diétai követ is került ki belőle, törhetetlen eszázpárti férfit, ámbar hiszen nem is

próbálta törni senki se, inkább megbárosították.) Az „uj földesur“ tökéletes típusa volt a brünni huszár-brigadéros. Nemcsak a legkisebb fiú, Gábor, került bele a magyar történelembe, hanem a legöregebb is, Imre. Ő volt a maga kora legtanultabb magyar gazdája, aki már 1840-ben megcsinálta az első növény-nemesítési kísérleti állomást.

A két Klauzál közül mindenestre ő választotta a könnyebb részt. Gábor embereket akart nemesíteni s a kertészkedésnek mindig ez volt a legnehezebb fajtája. Látnivaló abból, hogy elszánt emberek a kőkorszak óta mindig próbálkoznak vele s az isten kertje ma is csupa túskehezót.

1832-ben jelent meg Klauzál először a pozsonyi diétán, mint Csongrád megye követe s hamar vezérembere lett a liberálisoknak. Fényre kapott a fiatal táblabíró neve a talentumok tejut-rendszerének olyan szikrázó csillagai mellett, mint Beöthy Ödön, felsőbüki Nagy Pál, Bezeredy István, Kölcsey Ferenc és Deák Ferenc. A vezér kétségtelen Deák Ferenc volt, de a közvélemény Klauzál állította hozzá legközelebb. Ugy tartották, hogy Deák a diéta esze, Klauzál meg a szíve. Naiv formája az értékelésnek, de nem igazság nélkül való. A magyar parlamentárizmusnak ebben a gigantikus korszakában minden dühörög, gözöl, forr, sístereg. A régi diétai naplókban még most is ki-kiesap a vulkán forrósága. A páthosz lávája hőmpölyög mindenütt, de az őszinte páthoszé, amelyik nagyon mélyről jön. Hideg és szenvedélytelen csak egy van a nagy szónokok közt: Deák. Ő már akkor is az, aki negyvennyolc után: a desztillált paraszti józanság. Nyilván ez tette vezérré a forró szívek és forró fejek közt. Klauzálban nem ilyen száraz-fényű az értelem, hanem színes lobogású. Nagyon tanult ember, anélkül, hogy teoretikus lenne, de olyan sok benne az értelmesség, mintha költő volna. A szenvedélyességben is mértéktartó, ezért nincsenek ellenségei, de túlságosan tapintatos és gyöngéd ahhoz, hogy monumentális legyen a cselekedetekben. Bátran jár a legmeredekebb utakon is, de a szakadékok előtt nem meri vállalni az ugrás kockázatát. Páthoszának mindig harangszava van s harangszavának mindig melonkölökös zengése (vékony fáju, gyöngye egészségű, mindig halavány ember volt), nyilván ez tette a reform-parlamentek legünnepeltebb szónokává. Az

emberek a lángragyulladásnál csak egyet szeretnek jobban: a meghatódottságot.

A liberális ellenzék vezetése forma és lényeg szerint az 1843/44-es diétán került az ő kezébe. Ez volt az az országgyűlés, amelyikre Deák Ferenc nem ment el, mert úgy érezte, hogy a kortések kezesszennye rajta maradt a mandátumán. (Ez a legtöbbet emlegetett cselekedete a haza bölcsének, de nem igen tudom, hogy utánozta volna valaki azóta. Ugyan az is lehet, hogy ez csak azért van, mert azóta csupa tiszta mandátum termelt Magyarországon.) Nyilván nem csupán a Klauzál személyén mult, hogy a gyepőt nem tudta szorosan fogni. Talán Deák maga se bírt volna már a széthúzó liberális törekvésekkel, amik az előző diétákon még nem voltak meg. Még csak gravaminális politikát kellett csinálni, addig falanksz volt az ellenzék, mikor az alkotó politikára került a sor, már csak koalíció. Szemre-színre egységes, de ha megmozdult, nem tudott együtt járni, pedig végeláthatatlan utat vállalt magára, a középkor őserdejéből a modern Magyarországra. A *telekkönyv* behozatalától a *gyorsírás egyetemi katedrájág* minden benne volt a liberalizmus programjában, még az is, hogy a magyar király vegye rá az európai hatalmasságokat az általános *lefegyverezésre*. De voltak ennél nagyobb képtelenségek is, például a jobbagység felszabadítása, a nemesség adókötelezettsége, a szidők emancipálása. Az se utolsó kívánságuk volt Klauzáléknak, hogy a katonákkal békeidőben közmunkákat végeztesse őket, mint a római légiókat. A Nemzeti Bank, a papi javak jövedelmeinek közcélokra való fordítása, a Duna—Tisza-esatorna, a magyar tengerpart, az egyesületi törvény, a szabad sajtó, a statisztikai hivatal szervezése, a Műegyetem felállítása, az iparegylet, mind ennek a diétának a nagy álmaiból való. (Nemelyik még az 1790-es évek hagvatka.) Még arról se feledkeztek meg, hogy Mátyás királynak szobrot követeljenek Pesten, az új ország-ház előtt.

Akkora ut ez, hogy még ma se értünk a végére, — igaz, hogy néha többet megünk rajta vissza, mint előre. A Klauzál diétájának se abban van az érdeme, hogy végigjárt, hanem hogy végigálmodta. A Corpus Juris-ban alig töltöttek meg tíz oldalt a két év törvényei, de a táblai ülések naplójában a

jövendő száz esztendejének a nyomjelzése megvan. Ez a diéta volt a tüzes kohó, amely fölhevítette az ország közszellemét és előkészítette negyvennyolcra. Kossuth korának Klauzál kora volt a szállás-csinálója.

A magyar politikai szónoklás kézikönyve ebből az időből közli Klauzál legszebb beszédeit, köztük a zsidók egyenjogúsítása érdekében mondottat. (Az én gyerekkoromban benne volt a retorikánkban, arról tanultuk a chríát. Gondolom, most nem arról tanulják.) Olyan szép beszéd volt, hogy a csongrádi aulikus nemesség vezére, Bene főispáni helytartó is összecsapta a kezét csodálkozásában:

— Ugyan mennyit fizettek a zsidók a tekintetes urnak ezért a nagyon szép beszédjeért, mikor nekem kétezer pengőt ígértek csak azért, hogy hallgassak!

Amiből látnivaló, hogy a mérgezett nyilatkat nem éppen a mi korunkban találták ki. Viszont a tiszta emberekben már akkor se tettek kárt. Klauzál sohasé volt ünnepelebb politikusa az országnak, mint mikor a király hazaküldte a veszedelmes diétát. Azt hitte, hogy kioltja a tüzet, pedig csak a szikrát verte szét az egész országra. Például Bezerédy István, a tolnai követ, mikor látta, hogy hiába-való minden erőlködés, a nemesek megadóztatásából nem lesz törvény, mert a többségnek az a jelszava, hogy „egy halálom, egy életem; én az adót nem fizetem”, — akkor hazament Tolnába, kivetette magára az adót a vármegyéje adókulcsa szerint és minden esztendőben háromszáz pengő forintot tett le a hazá oltárára. (Tudni kell pedig, hogy akkoriban, noha kibírbíratatlan drágaságról panaszkodtak a tekintetes urak, 4 forintba került egy mérő buza, 40 forintba egy mázsa szalonna, 15 krajcárba egy font marhahús és 10 krajcárba egy messzely ó veresbor.) És olyan bolond világ volt akkor, hogy csak az egy Csongrádban, Klauzál vármegyéjében 60 nemes ur követte az önmegadóztatás példáját. Sok mindent megérhetünk még, de attól az egytől nem kell félni, hogy még egyszer ilyen bogaras emberek támadnának a magyar glóbuson.

A negyvennyolcas kormányba mint földművelés-, bányász- és kereskedelemügyi miniszter került be Klau-

zál, aki gazdasági kérdésekben talán a legtanultabb tagja volt a reform-pártnak. A felesége halálát szívből gyászoló ember, mint maga vallotta egy márciusi népgyűlésen, inkább keserűséget, mint örömet érzett, mikor miniszteri tárcát kapott s „csak azért fogadta azt el, mert így oly népszerű sorsa fölött lehetend intézkednie, melynek boldogítása gyermeki első ábrándjaitól fogva forró óhajta volt.” Minden ábrándja közt ez volt a legihubb. A forradalom tüzes forgatagában csak a hadügyminiszternek és a pénzügyminiszternek lehetett szava. Az ő „megállj!” kiáltása belevesztet a viharba, amelynek szellemeit maga is segített felidézni. Szeptemberben már otthagya a kormányt, a forradalmat és szíve sebével elvonult Téténybe szőlőt ültetni, Szegedre gyümölcsöt nemesíteni.

A Bach-korszakot rendőri felügyelet alatt élte át s mire kihajnalott, szíve is begyógyult szelid fái árnyékában. (Második felesége Nagy Sándornak, az aradi vértanúnak menyasszonya volt.) A közéletbe is beletörődött s 1861-ben elfogadta Szeged mandátumát. Ebből az időből való a Vastagh-féle arckép, Szeged tiszteletének bizonyossága nagy polgára iránt, aki pezsögő, tüzes mustból tiszta tükrű, kissé fanyar borra öregedett. „Ha nem lehetett úgy, ahogy szerettük volna, szeressük úgy, ahogy lehet”, — ez van írva a tisztes öreg arca és ez a dörcsöpte bölcsesség található meg utolsó, közgazdasági tárgyú parlamenti beszédében.

Közvetlen a kiegyezés előtt halt meg, mint negyvennyolcas tárcájú jeleltje a hatvanhetes kormányoknak.

Hogy őszinte legyek, mielőtt fölujtítottam volna e nemes és tiszta élet emlékezetét, én se igen tudtam többet Klauzálról, mint amennyit általában tudni szoktunk nagy embereinkről. Képdőlőt előltem az alakja, mint a reform-korszak hőse és emlékeztem két szójátékra, amely inkább a kort jellemzi, mint őt. Az egyik arról szól, hogy az 1840-es diétán ő volt az ellenzéki klauzálak nagymestere s ez még latinul van összekövecsölve: *Klauzál clausula nonien et omen habet.* A másik pár évvel későbbi az már magyarul van s talán ez az első magyar újságíró-szó-

játék: *Klauzál kalauzul dll.* Találtam aztán egy egyszerű könyvet, aminek eddig híret se hallottam: az 1843—44-es diéta kerületi üléseinek a naplóját. Nem is egy könyv, hanem hat s mind a hat az öregből való: együttvéve lehet vagy öt ezer oldal. Annál megbecsülhetőbb kincs bányája a reform-kor történetének, mert a nagy diéták legtöbbszörének az irományai elvesztek, vagy lappanganak valahol, az egykorú lapok cenzurázása pedig még a mai kor gyermekét is elképeszti, aki pedig tud egyet-mást a cenzuráról. Hiszen olykor nemcsak azt nem volt szabad megírni, hogy ki mit mondott, hanem azt se, hogy mit ki mondott. „Egy követ”, „Egy másik követ” — írja a Kossuth *Pesti Hírlap*-ja. Szerencsére a Klauzál-diéta kerületi naplót megmentelte és kiadta a *sajtó költségén* a kilencvenes években egy öreg hőmező-vásárhelyi ügyvéd, aki jurátus korában Klauzál mellett „kiskövet”-kedett. Érdemes följegyezni a nevét, noha csak egyszerűen Kovács Ferencnek hívták. Egy egész kornak emelt monumentumot s nyilván még csak köszönöm-szót se kapott érte senkitől.

Nekem azonban ez se volt elég. Emberi dokumentumot szerettem volna találni Klauzálról. Szerettem volna habzó plütelbier mellett nézni a pozsonyi Arany Strudl-ban, vagy győri „hangászok” zenéje mellett hallgatni a „Szöllő”-ben. Mindent állapoztam, amit öreg Szinyei bibliográfiája szerint összeírtak Klauzálról. Önálló könyv egy van, a kilencszázas évek elejéről való, amely Klauzál nevét viseli címül. Ebben hetven oldalon benne van az egész magyar történelem s vagy tíz oldal jutott belőle Klauzálnak is. Ebből csak azt tanultam meg, hogy „Klauzál a megyei élet emlőin növekedett”. Ezt föl is jegyeztem, mert igen szemléletes kép és mert nincs szebb a szép stílusnál. Aztán olvastam azt a nagy nekrológot is, amelyikben a hatvanhatos *Pesti Napló* elírta. Ebben is az fetszett legjobban, hogy „Klauzál a megyei élet emlőin növekedett”. Még vagy három helyen megtaláltam a halhatatlan emléket és nyomozásom az újabbkori *Ismeretek Tár*-ban ért véget, az ötvenes évek magyar lexikonában.

Azt hiszem, nálam ráérőbb ember sok adatot találna arra, hogy a mi irodalmunkban a hősök kultusza az *Újabbkori Ismeretek Tára*, sőt a *Közhasznú Ismeretek Tára* emléiből él. Meg is látszik rajta.